

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, volumen 29, HAZU, Zagreb, 2011., 506 str.

Ovogodišnje izdanje *Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* donosi priloge iz područja nacionalne povijesti od srednjega vijeka do početka 20. stoljeća. Zbornik je koncipiran od četiri cjeline. Prva cjelina sadrži deset znanstvenih radova te jedno prethodno priopćenje, slijedi *Grada*, u kojoj su objavljeni regesti isprava iz 16. stoljeća, potom *Ocjene i prikazi* pojedinih znanstvenih izdanja te sjećanje na dvojicu preminulih povjesničara.

Prvi prilog u nizu, koji potpisuje Mirko Sardelić, naslovljen je »Europski klerici i misionari o Mongolima: percepcija stepskih barbara u Europi sredinom 13. stoljeća« (1–21). Autor rekonstruira razvoj predodžbe koju su Europljani imali o Mongolima od prvih glasina o njima do kraja 13. stoljeća na temelju izvještaja petorice autora. Osim usporedbe jedinih dvaju neposrednih opisa Tome Arhidakona i splitskog nadbiskupa Rogerija s izvještajima Matthewa Parisa, Ivana de Plano Carpinija i Vilima od Rubrucka, autor također sustavno analizira okolnosti u kojima su radovi nastali i koje su na njih utjecale.

Franjo Pajur istražuje oprečna stajališta u povjesničarskoj literaturi oko drugog dijela tzv. križevačke trase srednjovjekovne *vojničke ceste* zvane i *Cesta kralja Kolomana*, te slijedom isprava iz 13. i 14. stoljeća dokazuje kako je ona prolazila područjem Rakovca (»Rakovečka trasa *vojničke* ili Kolomanove ceste«, 23–37).

U prilogu »Od Ulcinja do Drača – albanski useljenici u Mlecima (14.–18. stoljeće)« (39–82) Lovorka Čoralić tragom izvorne građe (Državni arhiv u Mlecima te Arhiv Bratovštine sv. Jurja i Tripuna u Mlecima) i literature potanko raščlanjuje temeljne sastavnice iz prošlosti albanskih useljenika u Mlecima – vremenski okvir njihove prisutnosti i djelovanja u Mlecima, način bilježenja u vrelima, поблиže zavičajno podrijetlo, mjesta stanovanja,

zanimanja i gospodarske mogućnosti, obiteljske i prijateljske veze te odnose s mletačkim crkvenim ustanovama i duhovnim osobama. Posebna pozornost pridaje se komunikaciji Albanaca s drugim useljeničkim skupinama te se razmatraju prinosi albanskih obitelji i pojedinaca mletačkoj kulturi.

Prikaz povijesti obitelji Krupić iz Turopolja od prvoga spomena 1439. do kraja 16. stoljeća donosi Suzana Miljan u članku »Plemićka obitelj Krupić iz Velike Mlake u 15. i 16. stoljeću« (83–125). Uz identifikaciju članova obitelji i prikaz njihovih posjeda autorica istražuje i odnos Krupića prema turopoljskoj općini te obrađuje problematiku položaja žena unutar plemićkih obitelji. Slijedi rad »Položaj obrtničkih naučnika i pomoćne radne snage u Splitu sredinom 15. stoljeća« (127–147) u kojem Tonija Andrić utvrđuje prava i obveze obrtničkih naučnika tijekom izučavanja zanata, dob i podrijetlo šegрта, trajanje službe i visinu naknade za ugovoreni posao te privatno-poslovni odnos majstora i šegрта u kasnosrednjovjekovnom Splitu.

Zoran Ladić i Goran Budeč napisali su prilog »Glagoljska *Bilježnica šćitarjevačkog župnika od 1524. do 1526. godine*. Prilog proučavanju crkvenog i seoskog života u zagrebačkoj okolini u ranom novom vijeku« (149–189). Rad je podijeljen na tri dijela. U prvom dijelu autori razmatraju osnovne diplomatske i paleografske značajke najstarije sjevernohrvatske glagoljske bilježnice, koju je zapisao anonimni župnik Šćitarjeva početkom 16. stoljeća, a potom upućuju na vrijednost te bilježnice za proučavanje određenih historiografskih problema. Posljednji dio rada sastoji se od transliteracije i faksimila ovoga vrela.

»Imena, oznake, zapovjednici, pripadnost i raspored galija u Lepantskoj bitki (1571.)« (191–218) članak je Krešimira Kužića u kojem detaljno razlaže sastav flote galija Svete lige koja je sudjelovala u Lepantskoj bitki 1571. godine, iznoseći brojčane vrijednosti eskadri, imena zapovjednika i država podrijetla te način imenovanja galija i opise njihovih kamenih ukrasa. Dosadašnje rezultate istraživanja života i djela ninskog plemića Ivana Kašića, s posebnim naglaskom na inventar dobara sastavljen nakon Kašićeve smrti i njegovo višestruko značenje za poznavanje povijesti ranoga novog vijeka, obrađuju Maja Katušić i Ivan Majnarić u radu »*Dopo la morte dell quondam signor Giouanni Casio dottor*. Inventar ninskog plemića Ivana Kašića s kraja 17. stoljeća« (219–271). Prilog ovome opsežnome radu cjelovit je prijepis Kašićeva inventara, važnoga vrela za proučavanje društvene povijesti zadarskoga i ninskog kraja u 17. stoljeću.

Tihomir Vukelja u prilogu »Fizika u hrvatskim pučkim školama sredinom 19. stoljeća« (273–310) procjenjuje položaj fizike u javnim katoličkim pučkim školama Banske Hrvatske krajem apsolutizma na osnovi ustroja škole, nastavnog plana i programa, propisanih udžbenika te izobrazbe učitelja. Zaključuje kako je povoljan utjecaj nastavnog programa na položaj fizike uvelike prigušen nepovoljnim ustrojem škole i nedovoljnom izobrazbom učitelja. Na temelju građe iz Arhiva Rektorata Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskoga državnog arhiva te onodobnih studentskih publikacija Tihana Luetić rekonstruirao djelovanje Hrvatskoga akademskoga potpornog društva od njegova osnutka 1894. godine do početka Prvoga svjetskog rata. Rad je naslovljen »Hrvatsko akademsko potporno društvo (1894.–1914.)« (311–332), a u njemu se govori o osnutku društva, pravilima, potporama, studentskom svakodnevlju, društvenim zabavama, političkim sukobima unutar društva, kao i o drugim aspektima života u okviru društva.

Okolnosti podizanja nadgrobnog spomenika srpskom kralju Milanu Obrenoviću u crkvi manastira Krušedola u Srijemu, prema narudžbi bana Dragutina Khuena-Héderváryja i cara Franje Josipa I., razmatra Dragan Damjanović u članku »Ban Dragutin Khuen-Héderváry, Herman Bollé i grob srpskog kralja Milana Obrenovića u crkvi manastira Krušedola« (333–354).

U cjelini *Građa* nastavljaju se objavljivati regesta isprava koje se čuvaju u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a koje je započela u nastavcima objavljivati grupa djelatnika i vanjskih suradnika tadašnjega Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zborniku (sv. 2–5). Godine 2007. rad na objavljivanju regesta nastavljen je te je u Zborniku (sv. 25) objavljen prvi nastavak niza – regesti isprava od 1527. do kraja 16. stoljeća. U ovdje prikazanom Zborniku objavljen je peti nastavak niza s ispravama od 1551. do 1554. godine (»Regesti isprava 16. stoljeća iz Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Peti dio: Isprave iz razdoblja 1551.–1554. Regeste sastavili Antun Mayer i suradnici, za tisak priredila Maja Katušić«, 357–384).

U trećem dijelu Zbornika objavljeno je 36 ocjena i prikaza aktualnih izdanja svjetske i domaće historiografije (387–483), dok posljednji dio sadrži nekrologe povjesničarima Jakovu Stipišiću (487–492) i Szabolcsu de Vajayu (493–495).

Ana Biočić